

СЪСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЛОЗАРСКИЯ ПОТЕНЦИАЛ В БЪЛГАРИЯ

Зорница Стоянова

Университет за национално и световно стопанство, София

Резюме

След присъединяване на България към ЕС се откриха както нови възможности за земеделските ни производители, така и предизвикателства, с които те трябва да се справят. Приложението на ОСП създава условия за развитие на лозарския сектор, но при по-силна конкуренция, изисквания за качество и осигуряване на производство, опазващо околната среда. Целта на доклада е да се анализира състоянието на лозарството в България, като на тази базата се направят обобщени изводи и се разработят насоки за повишаване на лозарския потенциал в страната.

Ключови думи: лозарски потенциал, лозарски стопанства

Key words: vine-growing potential, vine-growing farms

Увод

Благоприятните климатични условия, които съответстват на биологичните изисквания на лозата, човешкият капитал, културно-историческото наследство и др. фактори предопределят развитието на лозаро-винарския отрасъл в България. Установените традиции в селекцията и технологиите на винопроизводството нареждат страната ни сред основните страни, производители на вино в Европа.

След присъединяване на България към ЕС се откриха както нови възможности за производителите в лозаро-винарския сектор, така и предизвикателства, с които те трябва да се справят. Приложението на ОСП създава условия за развитие на лозарството и винопроизводството, но при по-силна конкуренция, изисквания за качество и осигуряване на производство, опазващо околната среда. ОСП влияе на лозаро-винарския отрасъл, като приложението й предопределя някои от основните тенденции, свързани със сектора, както на национално, така и на европейско и световно ниво.

Целта на доклада е да се анализира състоянието на лозарството в България, като на тази базата се направят обобщени изводи и се разработят насоки за повишаване на лозарския потенциал в страната.

Състояние на лозарството в България

В условията на новата обща организация на пазара на вино в ЕС и въведените регламенти на Общността, касаещи лозарския отрасъл се очакват промени по отношение както на площите, така и на добивите и произведените количества грозде.

Наблюдаващата се тенденция на намаляване на размера на площите на лозята в ЕС е характерна и за България. На табл. 1. е представена динамиката в площите на лозята в страната за периода 2000-2007 г., като базова година е взета 2000 година. След 2000 година площите, засадени с лозови насаждения намаляват. За анализирания период се наблюдава тенденция на намаляване на площите на лозята, като през 2007 г. те са намалели с 25% спрямо 2000 г. Площите на поддържаните лозя следват тенденция на намаляване до 2006 г., като поддържаните лозя са с най-малка площ през 2006 г. – 85320 ха. Площите на поддържаните лозя се увеличават през 2007 г. и те са с по-висока стойност спрямо предишните три години.

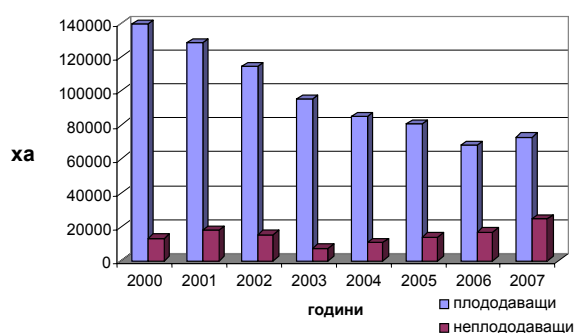
Табл. 1. Площ на лозята в България за периода 2000-2007 (ха)

Година	Поддържани	Неподдържани	Динамика на площите в % (база 2000 г.)
2000	153 200	7 271	100
2001	146 995	4 190	94
2002	129 998	15 200	90
2003	103 019	28 050	82
2004	95 551	34 029	81
2005	94724	32 118	79
2006	85 320	43 537	80
2007	97 387	22 954	75

За анализирания период се отчита тенденция на увеличаване на неподдържаните лозя, поради продължаващата практика на изоставяне на лозови насаждения. Едновременно с това като причина за намалението на площите може

да се определи и интензификацията на лозарството, при което се увеличава добивът от единица площ и се налага намаляването на лозовите масиви.

На фиг. 1. е представено разпределението площите на поддържаните лозя в България. До 2006 година се наблюдава спад в площта на плододаващите лозя, но през 2007 година, те имат леко увеличение от 68426 ха на 72906 ха.

Фиг. 1. Разпределение на поддържаните лозя в България за периода 2000-2007 г.

Неплододаващите лозя са се увеличили почти два пъти от 13310 ха на 24481 ха, като това се дължи най-често на големия срок на използване на голяма част от лозовите насаждения. Данните за структурата на плододаващите лозя показват, че за периода 2000-2007 г. средно около 95% са били площи с винени сортове и около 5% са поддържаните лозя с десертни сортове, което се дължи на традициите за отглеждане на винени сортове и предпочитанието на производителите на грозде да отглеждат винени лозя, поради особеностите на самото производство и относително по-ниските изисквания по отношение на технологиите на отглеждане на винени сортове в сравнение с десертните. Интересът към възможността да бъдат придобити права за засаждане на винени сортове лози от Националния резерв е сравнително слаб до 2004 г. През следващите три години от 2005-2007 г., непрекъснато постъпващите искания за предоставяне на права на засаждане показва завишен интерес на производителите към възможността да се получават права на засаждане от Националния резерв от права за засаждане на винени сортове лози. Това се обяснява с възможността издаденият акт за засаждане да послужи пред ДФ „Земеделие“ за ползване на субсидии и финансиране.

На табл. 2. са представени данни за средните добиви на грозде в България. За периода

2001-2007 г. се наблюдават различия в средните добиви, както при винените сортове, така и при десертните и при средните добиви от 1 брой асма. Върху размера на средните добиви оказват влияние технологията на отглеждане на лозата и почвено-климатичните характеристики на терена, където са разположени масивите. Раздробеността на лозовите масиви и неспазването на технологията на отглеждане са причина в някои от годините да се получават ниски средни добиви. Най-високи са средните добиви през 2003 г. и за последните две години от анализирания период, като причините са благоприятните климатични условия през тези години.

Табл. 2. Средни добиви на грозде в България за периода 2000 – 2007 г., кг/ха

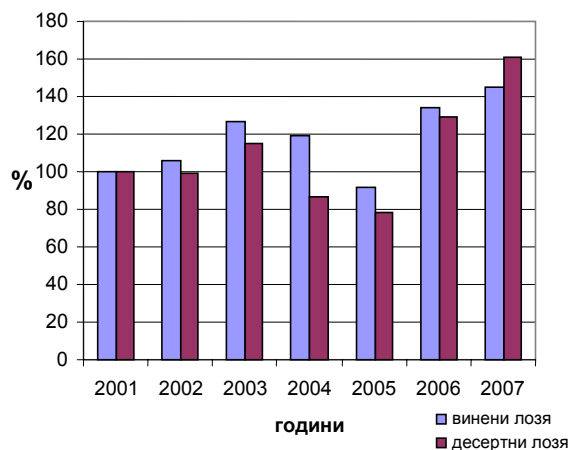
Година	Средни добиви от лозя, кг/ха		Среден добив от 1 асма, кг
	винени сортове	десертни сортове	
2001	3 350	3 390	14,5
2002	3 560	3 360	14,0
2003	4 266	3 907	15,0
2004	3 975	2 942	12,0
2005	3 067	2 640	9,0
2006	4 494	4 383	12,7
2007	4 855	5 460	12,7
Средно	3 938	3 726	12,8

Тенденцията на увеличение на средните добиви в се дължи на интензификацията на отрасъла през последните години. Най-нисък среден добив в България е отчетен през 2005 година в резултат на климатични условия, които бяха изключително неблагоприятни за реколтата от грозде в повечето райони на страната.

С цел да се проследят тенденциите в изменението на средните добиви от винените и десертните лозя в страната през периода 2001-2007 г. са изчислени единичните индекси при база 2001 г. за средните добиви от винени лозя и десертни лозя (фиг. 2.).

Добрите климатични условия, спазването на агротехническите мероприятия при отглеждане на винените сортове са причина през 2006 и 2007 година да са получени най-високите добиви, съответно с 34 и 45% повече в сравнение с 2001 г. Средният добив за периода от 2001-2007 г. при винените лозя е 3938 кг/ха, а при десертните сортове грозде средно от 3726 кг/ха. За различните години от анали-

зиращия период се наблюдават резки колебания в средните добиви от винени и десертни лозя.

Фиг. 2. Динамика на средните добиви от винени и десертни лозя, %

Средно за периода произведеното количество грозде от лозя е 355 196 хил. кг (табл. 3.). Наблюдава се тенденция на намаляване на общите количества, произведено грозде, като то се дължи на намаляване на произведеното грозде от лозя вследствие на намаляване на площите с лозови насаждения. Динамиката в производството показва, че най-малко са произведените количества през 2005 и 2006 година, съответно с 39 и 22%. През 2005 година това се дължи както на намаляване на площите на лозовите насаждения, така и на ниските средни добиви. За периода 2001-2005 година общото производство намалява като количество. Структурата на производството на грозде от лозя показва, че винените сортове заемат средно 95%, а десертните около 5%. Тази структура се запазва почти през целия анализиран период, независимо от различието в средните добиви и намаляването на площите. Производството на вино грозде следва тенденция на намаление за периода 2001-2005 г., породено основно от намаляващите площи на винените сортове. През 2006 година има увеличаване на произведеното количество грозде, дължащо се на увеличаване средните добиви от винени сортове, а през 2007 година увеличението на произведените количества се дължи едновременно на увеличените площи на лозята засадени с винени сортове и увеличаването на средните добиви.

Производството на десертно грозде е 17900 хил. кг средно за анализирания период, като най-ниското количество произведено грозде е отчетено през 2005 година 10723 хил. кг, а най-високото в началото на периода през 2001 година - 30483 хил. кг. Наблюдава се тенденция на намаляване на произведените количества за периода 2001–2005 година, намаление от 29 до 43% за различните години. Това се дължи основно на намаляващите площи на лозята, засадени с десертни сортове. Въпреки намаляването на площите, през 2006 и 2007 година произведените количества от десертни лозя са с по-високи стойности от тези през 2005 г., поради увеличаването на средните добиви.

Табл. 3. Производство на грозде от лозя в България за периода 2000 – 2007 г.

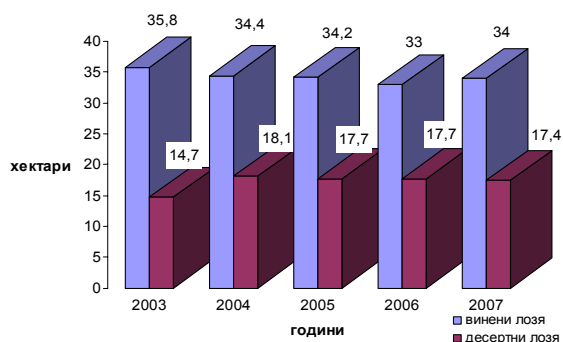
Година	Производство на грозде от лозя, хил. кг			
	вино		десертно	
	Количество	Структура	Количество	Структура
2001	400 997	92,94	30 483	7,06
2002	390 304	95,71	17 480	4,29
2003	382 833	94,34	22 961	5,66
2004	316 149	95,05	16 448	4,95
2005	235 363	95,64	10 723	4,36
2006	293 610	95,58	13 563	4,42
2007	341 818	96,16	13 641	3,84
Средно	337 296	94,96	17 900	5,04

Състоянието на лозарския отрасъл и някои от основните тенденции, характерни за лозарството в България могат да бъдат открити от проведена анкета в рамките на международен проект по седма рамкова програма. Анкетирани са 70 лозарски стопанства, които са относително равномерно разпределени в четири от петте лозаро-винарски райони в България - Северен, Южен, Източен и Подбалкански, като сред анкетирани стопанства има представители на регистрирани земеделски производители, кооперации и дружествени организационни форми.

В рамките на направеното изследване за периода 2003-2007 г., размерът на площите на изследваните стопанства намалява за винените сортове, и следва тенденцията характерна за страната. По отношение на десертните сортове се наблюдава леко увеличение на отглежданите

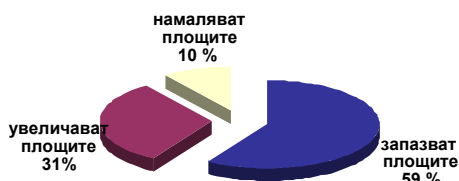
¹ TEAMPEST, Теоретично развитие и емпирично измерване на външните разходи от употребата на пестициди, ръководител проф. д.ик.н. Пламен Мишев

площи. Различието с тенденцията характерна за страната като цяло се обяснява с желанието на анкетираните производители на грозде да увеличат площите си с десертно грозде, поради относително повишените се цени на десертните сортове през анализирания период.

Фиг. 3. Площ на винените и десертните лозя за периода 2003-2007 г., ха на стопанство

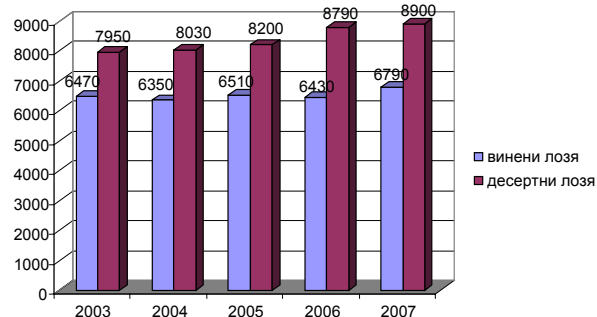
59% от изследваните стопанства запазват отглежданите площи през анализирания период, 31% от тях увеличават своите площи, като размера на увеличението е от 2 до 83% през 2007 година спрямо 2003 г (фиг. 4.). Останалите 10% от стопанствата намаляват размера на площите заети с винени лозя като намалението е в размер от 15 до 76%. Причината за намаляване на площите е основно възрастта на лозовите насаждения и поради това някои от земеделските стопани са извършили реструктуриране и намаляване на лозята, които са неконкурентоспособни и от които възвръщаемостта на инвестициите е намалена.

Фиг. 4. Структура на лозарските стопанства по отношение на динамика в площите, %

В рамките на направеното изследване, през анализирания период средните добиви са относително по-високи от характерните за страната (фиг. 5.). Те следват тенденция на увеличение, като за винените сортове се увеличават от 6470 кг/ха на 6790 кг/ха, а за десертните сортове от 7950 кг/ха на 8900 кг/ха. От-

носително високите средни добиви се обясняват основно със спазването на технологичните мероприятия при отглеждането на лозовите насаждения.

Фиг. 5. Средни добиви на лозарските стопанства за периода 2003-2007 година, кг/ха

В табл. 4. е представена динамиката в производството на винено и десертно грозде на анализирания период. Наблюдава се намаляване на произведените количества винено грозде и увеличаване на количествата десертно. Това се обяснява с намаляване на площите на винените лозя и насочването на някои от анкетираните лозарски стопанства към отглеждане на десертните сортове грозде.

Табл. 4. Динамика на производството на винено и десертно грозде, %

Година	Производство, %	
	Винено грозде	Десертно грозде
2003	100	100
2004	76	91
2005	78	84
2006	94	102
2007	88	105

Данните в табл. 5. представят техническата осигуреност на изследваните стопанства. За анализирания период, техническата осигуреност на над 50% от стопанствата се равнява на сумата от 0 до 6000 лв., като около 30% не разполагат с никакви машини за обработка на лозовите масиви, а използват външни услуги.

Табл. 5. Структура на техническата осигуреност на лозарските стопанства, %

Година	0-6000 лева	6001-20000 лева	над 20001 лева
2003	60	23	17
2004	57	26	17
2005	54	26	20
2006	54	26	20
2007	50	28	22

Част от лозарските стопанства обясняват ниската си техническа осигуреност с липсата на средства за закупуване на машини, други смятат, че е по-целесъобразно наемането на външни услуги, поради относително малките размери на стопанствата им. Наблюдава се подобряване на техническата осигуреност на анкетираниите стопанства, като през 2007 година стопанствата, които разполагат с техника на стойност над 20001 лева са 22%, което е с 5% повече от тези през 2003 година.

Едва 27% от анкетираниите стопанства участват във вид сдружение на производители, най-често земеделска кооперация. Останалите 73% не участват и нямат желание да участват в такъв тип организация.

Обобщени изводи и предложения

На основата на анализа на данните за площите и добивите на лозята и производството на грозде в България могат да се направят следните обобщени изводи:

- Общите площи на лозята през последните години в рамките на ЕС намаляват. Това се дължи на прилагането на новите регламенти на Общността, свързани със изкореняването на лозови насаждения. Наблюдаващата се тенденция на намаляване на площите на лозята е характерна и за България. От данните за площите на лозята за периода 2000-2007 година се наблюдава спад, който се дължи на увеличаващите се неподдържани лозя и продължаващата практика на изоставяне на лозовите насаждения, както и на увеличаващите се площи на неплододаващите лозови насаждения;
- Увеличават се площите на неплододаващите лозя, като това се дължи най-често на големия срок на използване на голяма част от лозята и пределната възраст на много от лозовите насаждения. Причината за намаляване на плододаващите площи при анкетираниите стопанства също е възрастта на лозовите насаждения, поради което някои от земеделските стопани са извършили реструктуриране и намаляване на лозята, които са неконкурентоспособни и от които възвръщаемостта на инвестициите е намалена;
- Винените сортове имат доминираща роля структурата на поддържаните лозови насаждения, което се дължи на увеличаващия се интерес към процеса на възстановяване на лозовите насаждения от винени сортове

и увеличаващия се интерес на производителите към засаждане на нови лозя, презасаждаване, присаждаване и изкореняване на съществуващите лозя, регламентирани с Наредбата за условията и реда за засаждане на нови лозя, презасаждаване, присаждаване и изкореняване на съществуващите лозя;

- По отношение на средните добиви се наблюдават различия както за винените сортове, така и при десертните. Това се дължи на използваните технологии на отглеждане на лозата и почвено-климатичните характеристики на терена, където са разположени масивите, раздробеността на лозовите масиви и неспазването на технологията на отглеждане са причина в някои от годините да се получават ниски средни добиви;
- Добрите климатични условия, спазването на агротехническите мероприятия при отглеждането на винените сортове са причина през 2006 и 2007 година да са получени най-високите добиви през анализирания период, а неблагоприятните климатични условия са причина за най-ниските отчетени стойности на средните добиви през 2005 година;
- В България се наблюдава спад в общите количества произведено грозде, което се дължи основно на намаляване на площите с лозови насаждения. Динамиката в производството показва, че най-малко са произведените количества през 2005 и 2006 година, като през 2005 година това се дължи както на намаляване на площите на лозовите насаждения, така и на ниските средни добиви. При анализираниите стопанства намаляването на количествата на винено грозде по-скоро е свързано с намаляване на площите в някои от анкетираниите стопанства, отколкото вследствие на ниски добиви.
- Наблюдава се ниска техническа осигуреност на голяма част от анкетираниите стопанства, която се обяснява, както с невъзможността за осигуряване на средства за закупуване на техника, така и с нецелесъобразността от закупуване на техника, поради относително ниските размери на някои от анкетираниите стопанства;
- Голяма част от анкетираниите лозарски производители не участват и нямат желание да участват в някакъв вид сдружение на производители.

За преодоляване на някои от негативните тенденции, свързани с лозарския отрасъл и някои от проблемите на лозарските стопанства е необходимо:

- лозарските стопанства да се възползват от новата обща организация на пазара на вино в ЕС, която предвижда, че от сезон 2008/2009 и последващият сезон 2010/11, лозарите ще могат да получават субсидии за изкореняване на лозови насаждения. Предвижда се изкореняване на 175 млн. ха лозови насаждения в продължение на 3 години, от които 70 млн. ха по време на първия сезон. По този начин, тези от лозарските структури, които искат да редуцират неплододаващите площи биха могли да получат стимул за изкореняване под формата на субсидия;
- лозарските производители да се възползват от възможността да получават права за засаждане на винени сортове лози от Националния резерв. Това би довело до подмладяване на лозовите насаждения, преодолявайки проблемът с големия срок на използване на лозовите масиви, вследствие на което ще се повиши и производственият потенциал на лозята;
- модернизация на земеделските стопанства по отношение на технологиите. В тази връзка, лозарските производители могат да се възползват от средствата предвидени от Националния стратегически план 2007-2013 г. Първата поставена цел в него включва модернизиране на технологиите и въвеждане на модерни практики за управление на земите и горите, насърчаване на иновациите, разнообразяване на икономи-

ческите дейности, модернизиране на земеделските стопанства по отношение на въздействието им върху околната среда и др. За осъществяване на тази стратегическа цел са предвидени 42% от бюджета му;

- стимулиране участието на лозарските стопанства в договорни сдружения. Това ще подпомогне лозарските производители при осъществяване на относително дългосрочни стратегии и намаляване на риска, на който са изложени. Участието им в организации на производители ще създаде условия за достъп на лозарите до производствени услуги и кредитни средства, както и до знания и нови технологии.

Осъществяването на някои от предложенията и реализирането на средствата, предвидени по някои мерки от държавното подпомагане ще окажат значително влияние върху лозарския потенциал в България, повишавайки конкурентоспособността на лозарския отрасъл и неговото относително значение.

Литература

1. Министерство на земеделието и храните, Аграрен доклад 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008
2. Министерство на земеделието и храните, Агростатистика, Резултати и анализи - Производство на грозде и вино 2005, 2008, 2009
3. Национална лозаро-винарска камара, Отчетен доклад на УС за дейността на НЛВК за периода януари-декември 2006, 2007, 2008 година, Състояние на лозаро-винарския сектор
4. Национален стратегически план за развитие на селските райони 2007-2013 година

STATUS AND DEVELOPMENT PERSPECTIVES OF VINE-GROWING POTENTIAL IN BULGARIA

Zornitsa Stoyanova
University of National and World Economy, Sofia, Bulgaria

Abstract

After Bulgaria's accession to the EU has opened new opportunities for agricultural producers as well as challenges that they must cope. Applying of CAP create conditions for vine - growing sector's development, but with higher competition, quality requirement and production, that protect the environment. The purpose of the paper is to analyze the state of vine-growing farms in Bulgaria and on this basis to work out general conclusions and make recommendations for increase the vine-growing potential in the country.